

## ANTICKÁ KULTURA A LITERATURA

Základní charakteristika:

- od počátku 1. tis. př. n. l. až do pol. 1. tis. n. l. (476 n. l. – zánik Západořímské říše) = cca 1500 let
- oblast Středomoří – Řecko, Řím, ostrovy (Kréta...), Blízký východ, sever Afriky
- počátek a základ evropské civilizace a kultury, základy práva, státního uspořádání (demokracie), vědy, lékařství, umění, literatury (divadlo), filozofie, sportovních disciplín (olympiáda)...

Architektura:

- dominantní jsou chrámy: mramor, pravidelný obdélníkový půdorys, trojúhelníkový štít, vysoké sloupy; např. chrám b. Artemidy v Efesu, b. Dia v Olympii, Parthenón na Akropoli v Athénách
- veřejné stavby, paláce, vily, amfiteátry, lázně, vítězné oblouky, akvadukty, silnice...

Sochařství:

- zobrazení krásy lidského těla, dobrá znalost anatomie, mramor, oči z drahokamů, časté výjevy z mytologie, samostatná socha, reliéfy
- Myrón – socha Discobola, Feidás – výzdoba chrámů v Athénách

Malířství:

- na hliněných vázách, talířích... (mytologické výjevy, slavnosti...)
- fresky (přírodní motivy, vnitřní výzdoba vil, obvykle se nezachovaly)

## MYTOLOGIE

- polyteismus, soustava mnoha bohů, kteří se chovali jako lidé a měli i špatné vlastnosti, soupeřili mezi sebou a zasahovali do lidských životů
- víra v osud, který lidem určí bohové, nelze před ním uniknout, věštinny
- časté přeměňování lidí v součást přírody (např. Filemon a Baucis)
- římská mytologie převzala tu řeckou pouze se změněnými jmény
- v české lit. např. Eduard Petiška – Staré řecké báje a pověsti

- vybraní bohové:

ŘECKO		ŘÍM
Zeus	hlavní	Jupiter
Héra	manželka	Juno
Athéna	moudrost	Minerva
Afrodita	láska	Venuše
Poseidon	moře	Neptun
Áres	válka	Mars
Hádes	podsvětí	Pluto

### HOMÉRSKÉ EPOSY – ILIAS A ODYSSEA

- vznikaly postupně v Malé Asii v 8. st. př. n.l. (Ilias) a v 7. st. př. n. l. (Odyssea)
- autorů tudíž bylo více, části se liší i stylem, tradičně připisováno mýtickému slepému pěvci Homérovi
- vychází ze starořeckých mýtů i skutečných událostí (válka v Tróji)
- **epos** = rozsáhlé veršované vyprávění zaznamenávající mýty či činy hrdinů určitého národa, spleť děj s odbočkami, podrobný popis, hodně postav, ustálené přívlastky charakterizující postavy (zde např. Istivý Odysseus, věrná Penelopa)
- **Ilias:**  
epizoda z obléhání Tróje (řecky Ilion) Řeky – Achilleus se urazí a odmítá bojovat, Řekové prohrávají, Achil. zbroj si vezme jeho přítel Patrokles, ale je v boji zabit, Achil. ho jde pomstít a zabije trojského hrdinu Hektora
- **Odyssea:**  
návrat krále Odyssea (bojoval na straně Řeků) z války v Tróji na jeho rodný ostrov Ithaku, cesta mu trvala 10 let, zažíval na ní řadu dobrodružství (např. setkání s Kyklopem, se Sirénami...), nakonec přežil jen on sám, doma na něj čekala věrná žena Penelopa a jejich syn Telemachos  
odyssea = dlouhá a strastiplná cesta  
viz vlastní četba

## **DRAMA**

### **Vznik divadelních představení:**

z náboženských oslav boha Dionýsa (b. vína, veselí, jara, římsky Bakchus), nejprve sborový přednes písní a výstupů, později skutečné hry se třemi herci

dodržovala se jednotu místa, času a děje, hráli pouze muži, měli vysoké podpatky a masky, nebyly téměř žádné kulisy, velkou roli zastával chór (sbor, který komentuje či posouvá děj)

### **Divadlo:**

= amfiteátr, půlkruhový půdorys, stupňovité hlediště, dobrá akustika, využívali přírodní terén

### **Žánry:**

1. tragédie: náměty z mytologie či historie, hrdinové urození lidé či bohové, vážné ladění, špatný konec, vznešený jazyk

2. komedie: všední náměty, aktuální problémy, lidoví hrdinové, humorný ráz a dobrý konec, nespisovný jazyk

## **Autoři tragédií**

### **Aischylos (525-456 př. n. l.): Oresteia – trilogie**

- král Agamemnon se vrací z trojské války domů, veze si s sebou milenku, věštyni Kassandru, doma ho čeká manželka Klytaimestra, která má milence Aighista, Klytaimestra svého muže zabije (žárlivost, naštvanost z toho, že před odjezdem obětoval bohům jejich dceru)
- po delší době se domů vrací i královský syn Orestes, váhá, zda pomstí smrt svého otce, nakonec to udělá a zabije svou matku (i jejího milence)
- pronásledují ho Lítice (=výčitky svědomí), málem zešílí, sejde se kvůli němu boží soud, který ho nakonec osvobodí, protože vždy jen poslouchal vůli bohů a jednal podle tradičních pravidel

### **Sofokles (496-406 př. n. l.):**

**Elektra** – námět jako Oresteia, Elektra je Oresteova sestra

### **Král Oidipus:**

- thébský král Laius chce nechat usmrtit svého novorozeného syna Oidipa, protože dle věštby ho má, až vyroste, zabít, sluha ho ale pouze pohodí za hradbami a chlapec je zdárně vychován

- když dospěje, rozhodne se, že půjde zkusit zachránit Théby před Sfingou, po cestě při náhodném sporu zabije staršího muže
- hádanku Sfinxy rozluští, ožení se s ovdovělou královnou Iokastou, mají spolu děti, ale do Théb přijde mor
- od věštce se dozví, že je to proto, že ve městě je králův vrah, dojde mu, že je to on, také si uvědomí, že se oženil se svou matkou
- jako trest sám sebe oslepí a odejde z města
- Oidipův komplex = chorobná citová závislost na svém rodiči opačného pohlaví, přerůstající až v sexuální přitažlivost

### **Antigona:**

- je Oidipova dcera, po smrti Oidipa soupeří její dva bratři Eteokles a Polyneikés o nadvládu nad Thébami, Pol. zaútočí se svým vojskem zpoza hradeb, Et. bojuje se svými muži uvnitř města, oba zemřou
- vládcem Théb se stane jejich strýc Kreon, který nakáže, že se Pol. nesmí pohřbít, jelikož se zachoval jako zrádce
- Antigona se rozhodne jeho rozkaz porušit, bratra pohřbí a hrdě se k tomu hlásí
- Kreon ji dá zazdít, ale na přímlovu svého syna (jejího snoubence) ji chce osvobodit, už je ale pozdě, Ant. je mrtvá, ze zármutku se zabije i Kreontův syn a pak i jeho manželka, Kreon zůstane úplně sám
- důležitější jsou starodávné mravní zásady (pohřbít mrtvého bratra) a ne pomíjivé příkazy momentálního vládce

### **Euripides (480-406 př. n. l.):**

**Elektra:** zde je Orestes odsouzen jako obyčejný vrah

### **Médeia:**

- do vůdce Argonautů Iásona se zamiluje kolchidská (=ne řecká, ale barbarská) princezna Médea, pomůže mu navzdory své rodině získat zlaté rouno (zabije vlastního bratra), opustí svou vlast a odjede s Iásonem do jeho rodného Korintu, kde nějakou dobu šťastně žijí a mají dva syny
- pak se ale Iáson rozhodne oženit s místní princeznou (Médeu si jako barbarku vzít nemohl), aby postoupil na společenském žebříčku
- Médea se mstí – pošle nevěstě otrávené šaty, těch se dotkne i nevěstin otec, oba umírají, dále zavraždí své dva syny, aby Iáson zůstal sám a zcela zdrcen

- sama opouští město jako prokletá čarodějnice x jednala samostatně na základě svých zraněných citů, ne na příkaz bohů – posun k modernějšímu pojetí mytologických hrdinů

### **Autoři komedií**

**Aristofanes (445-388 př. n. l.):** řecký autor

**Lysistraté:** = obyčejná athénská žena, která vede vzpuru žen, jež odmítají mít pohlavní styk se svými muži, dokud ti neukončí válku proti Spartě, tato taktika zabere a je vyhlášen mír

**Titus Maccius Plautus:** římský autor

**Komedie o hrnci:** o ztraceném hrnci plném peněz, který najde otrok a vydírá tím potom svého lakomého pána, hra posloužila francouzskému klasicistnímu dramatikovi Moliérovi jako námět k jeho známé komedii Lakomec

### **ŘÍMSKÁ LITERATURA**

- převzala náměty z řecké literatury, literárním jazykem se stala latina

**Publius Vergilius Maro (70-19 př. n. l.):** básník, ve službách císaře Augusta

**Aeneis:** epos inspirovaný Odysseou, dokazující starobylost římských císařů

- Aeneis byl obráncem Tróje, po skončení války se po moři dostane k ústí řeky Tibery, porazí místní obyvatele (Latiny) a ožení se s jejich princeznou, spolu mají syny Romula a Réma, kteří založí město Řím

**Publius Ovidius Naso (43-18 n. l.):** velmi oblíbený básník, ale neopěvoval císaře, byl jím poslán do vyhnanství do rumunského města Constance, na okraj Římské říše, Ovidius to nesl velmi těžce a své pocity reflektoval ve sbírce básní **Žalozpěvy**

**Umění milovat:** poezie; ryze praktické rady mladým, jak se chovat, vyjadřovat, oblékat..., aby získali přízeň opačného pohlaví

**Proměny:** próza; soubor antických mýtů, ve kterých dojde k proměně lidí v součást přírody či neživá příroda obživne

**Marcus Valerius Martialis (asi 40-104 n. l.):** velmi proslulý básník

tvůrce **epigramů** (=nový žánr poezie) – krátká příležitostná báseň s ostrou pointou psaná např. jako doprovod k darům, na výročí..., často satirické ladění

původně byl epigram zveršovaný informativní nápis na náhrobku, památníku

- středověk na antiku nenavázal, všechny antické poznatky musely být „znovuobjeveny“
- k antice se vrátila až renesance, ta ji měla za svůj vzor
- latina jako hlavní komunikační a literární jazyk Evropy se udržela po celý středověk
- některé antické poznatky se zachovaly díky arabským vzdělancům, jejichž prostřednictvím se přes Španělsko dostávaly zpět do Evropy